

Turisme i Nepal

© Mogens Engelund, 1994

Naturens skrøbelige skønhed

Bjergtagende scenerier med ekstreme naturmæssige kontraster. Etnisk og kulturel mangfoldighed kombineret med menneskelig varme og imødekommenhed. Så smuk og storslået, at det er nemt at få sig en oplevelse for livet. Nepal udgør et sandt turistmæssigt eldorado, selvom meget har ændret sig i årenes løb.

Som trekking-turist har man en sjælden mulighed for at opleve et af verdens fattigste lande på tæt hold. Ønsker man kulturelt orienterede oplevelser, udgør Kathmandu-Dalen et veritabelt levende museum. Foretrækker man fysiske udfordringer er der mulighed for at afprøve en mountain-bike i dens rette element, tage på river-rafting ad rivende flodstrømme eller bestige en af de utallige bjergtinder, der næsten uanset deres størrelse sætter ethvert europæisk bjerg i skyggen.

Turismen skaffer hårdt tiltrængt valuta til landet, men i takt med dens vækst er det blevet stadig tydeligere, at den ikke blot udøver en stærk kulturel påvirkning, men også slider på naturen. Når man betragter turismens historiske udvikling i Nepal, er det bemærkelsesværdigt, at det stort set ikke har været nødvendigt at promovere turismen, den er stort set vokset "af sig selv". Turismen tages nærmest for givet, og indtægterne betragtes som en stabil voksende kilde til fremmed valuta. Det er formentlig en af grundene til de få begrænsninger på turisternes adgang til landet.

Det er måske derfor Nepal ofte nævnes som eksempel på en fejltagtig udviklingsproces, mens Bhutan fremhæves som et mønstereksempel. I realiteten har Nepal aldrig haft mulighed for at gøre som Bhutan. En af de afgørende forskelle er befolkningstætheden, der er mere end otte gange større i Nepal end i Bhutan. Det betyder, at landbrugene er langt mindre i Nepal end i Bhutan, ligesom skovene udsættes for tilsvarende større pres. Nepal blev derfor langt hurtigere end Bhutan tvunget til at skaffe økonomiske midler udefra, for at støtte udviklingen og øge job-mulighederne uden for landbruget. Da naturens skønhed og overdådighed er en af landets få naturressourcer, har turisme har været en aktiv del af denne proces.

Fra "individuel rejsende" til "masse-turisme"

Fra midten af 60'erne begyndte nye rejseformer at udvikle sig i Vesten. Et mindre, men gradvis voksende, antal mennesker ønskede at stå af ræset for en stund, og søge mod stadig mere eksotiske rejsemål. Udviklingslandene blev i stigende omfang et mål for disse rejsende, hvad der utvivlsomt skyldtes en kombination af landenes eksotiske kvaliteter, og det forhold at det blev lettere og billigere at rejse.

Der er næppe tvivl om at 60'ernes individuelle rejsende har været medvirkende til at grundlægge den informelle turistindustri, der fortsat er fremtrædende i Nepal. Den er dog nu under gradvis forandring i takt med væksten af organiserede charterprægede arrangementer kombineret med muligheder for individuelle aktiviteter. Organiseret masse-turisme har flere gange forsøgt at vinde fodfæste i Nepal, men begrænset rejsebureau-, service- og hotelkapacitet har gjort det vanskeligt at betjene større selskaber. Etablering af store hotelkomplekser i Kathmandu-området har ryddet nogle af disse hindringer af vejen. I mellemtiden har nye problemer af specielt miljømæssig karakter vist sig. Trafikregulering samt luft- og vandforurening udgør stærkt voksende problemer af et omfang, der er yderst foruroligende i Kathmandu-Dalen.

Men lad os vende tilbage til perioden før turismens start i Nepal.

Klavs Becker-Larsen, - første dansker på Mount Everest

"En dag kom min nabo ved Congofloden, den indiske købmand Patel ind i skobutikken for at vise mig en artikel om Mount Everest - og jeg var solgt". Så enkelt beskriver københavnerdrengen Klavs Becker-Larsen selv sin beslutning om at ville bestige verdens højeste bjerg, uden ilt vel at mærke.

I foråret 1951 stod den da 23-årige dansker illegalt i Nepal med sine sparepenge, som var tilstrækkelige til indkøb af det mest nødtørftige udstyr samt til at betale de nødvendige sherpaer og bærere. Becker-Larsens erfaringer, der hidtil indskrænkede sig til skiløb i de norske fjelde, kom for alvor på prøve. Toppen af Mount Everest nåede han ikke. Han måtte opgive på North Col i 6.800 meters højde, da hans sherpaer nægtede at fortsætte.

Becker-Larsens bedrift er ikke desto mindre historisk. Mogens Boisen beskriver ham som *"...en usædvanlig personlighed, der har gjort vort land ære og med rette nævnes blandt pionererne i stormen på verdens højeste bjerg"*. Ikke blot forsøgte han som den første inden for samme sæson at bestige Mount Everest fra både syd- og nordsiden. Derudover var han formentlig den første vesterlænding, der krydsede passet Nangpa La fra Khumbu til Tibet. Klavs Becker-Larsens beskedenhed kan illustreres af, at hans indsats vurderes højere af bl.a. John Hunt end af ham selv.

Først 40 år efter sin bedrift udgav han sin beretning i bogform, - fordi han ikke ville risikere at de, der illegalt hjalp ham undervejs, skulle lide overlast på grund af hans åbenmundethed - specielt hans hjælpere fra Tibet.

Under en senere ekspedition til Nepal i 1958-59 indsamlede Becker-Larsen dyr og fugle til Zoologisk Museum i København, ligesom han afdækkede "den afskyelige snemand's" identitet. "Se & Hør", der havde støttet ekspeditionen økonomisk, ofrede kun nyheden en notits af frimærkestørrelse. Da Becker-Larsen beklagede sig over den ringe interesse fra bladet, fik han som svar, at *"...intet blad med respekt for sit oplag vil aflive hverken Lock Ness uhyret eller den afskyelige snemand!"*

Boris af Kathmandu

I historien om turismens udvikling i Nepal står russeren Boris Lissanevitch som den markant største personlighed suppleret af sin danske hustru Inger (født Pfeiffer) og i særdeleshed af sin svigermor Mama Scott.

Allerede under sit første Nepal-besøg i 1951, hvor Boris var gæst hos Kong Tribhuvan, faldt han for Kathmandu-Dalens charme. Han fik hurtigt den ide, at han ville starte et hotel og lejede halvdelen af et kæmpepalads. Det mest nødvendige udstyr blev anskaffet fra Indien eller Europa og derfra transporteret op til foden af bjergene, hvorfra det blev båret eller fløjet resten af vejen til Kathmandu. På denne måde startede det senere vidt berømte "Royal Hotel". Så manglede blot turisterne, men efter en henvendelse fra Thomas Cook i Bombay lykkedes det Boris at få indrejsetilladelse til tre grupper på hver 20 personer, som dermed fik udvidet en verdensrundrejse med et to-dages ophold i Kathmandu i foråret 1955.

Besøget overbeviste Kong Mahendra om turismens økonomiske muligheder, og der blev prompte åbnet for udstedelse af

visum til alle, der ønskede det. Herefter havde Nepal reelt åbnet sine grænser for turi stjerne.

Omgivelserne i Royal Hotel var pompøse, men udstyret var mildest sagt spartansk, men hvad der end var af mangler, blev de opvejet af Boris' bulderbassecharme. Nepal var på ingen måde forberedt på turismen, men netop den tidlige turismes problemer tilhørte de udfordringer, som Boris elskede. Og turisterne elskede Boris. Rejsende af enhver kategori, bjergbestigere, en delegation fra Verdensbanken, journalister eller turister, alle havde de et tilfælde, de havde behov for Boris' hjælp. Derudover havde Boris en så høj anseelse, at en introduktionsskrivelse fra ham ofte kunne åbne ellers uigennemtrængelige døre og barrierer.

Det var hos Boris, der blev udvekslet historier og oplevelser. Det var her etnografen Werner Jacobsen opholdt sig mellem sine togter rundt i landet. Desværre eksisterer der kun fragmenter af hans enestående arbejdsindsats i Nepal. Et sandt pionerarbejde af en beskeden, men stor personlighed.

Udover sine hotelaktiviteter startede Boris destilleri, bageri, svinefarm, slagteri og jordbærplantage. Ikke alt lykkedes lige godt. Efter at have drevet Royal Hotel en snes år åbnede han et nyt superhotel, Yak & Yeti, og siden en meget personligt præget restaurant. Med Boris' død som 80-årig i 1985 mistede Nepal en af sine største personligheder. Inger Lissanevitch har i et interview fra 1991 opsummeret Boris' indsats med ordene: "*Han opened the country to the world 10 years before it would have happened otherwise*".

Kong Mahendra's kroning i 1956

Turismens besværligheder i 50'erne kan på glimrende vis illustreres med de problemer, der knyttede sig til den stort anlagte kroning af Kong Mahendra i foråret 1956, hvor Boris fik overdraget store dele af ansvaret.

I sin bog om Boris beskriver Michel Peissel, hvorledes "*...the coronation of King Mahendra was to be an event that rocked Nepal and attracted the attention of the world to the little known Himalayan kingdom. No funds were spared to make it not only the biggest affair the kingdom had ever known, but also the first big step of Nepal in its progress away from isolation and toward modernity. Everything had to be done from scratch. The entire nation could muster in its two hotels, The Royal and the Snow View, accommodations for only about fifty people*".

Vejen fra Indien til Kathmandu var endnu ikke færdig bygget og kun farbar med jeeps. Det gav selvfølgelig problemer, men satte nu ikke nogen begrænsninger. Hele dalen blev et hektisk virvar af forberedelsesaktiviteter, med Royal Hotel som et af hovedkvartererne. Huse og templer blev malet og pyntet op, veje blev istandsat, udvidet og nye veje bygget. Faciliteterne i lufthavnen blev forbedret og den stråttækte bygning, der hidtil havde tjent som lufthavnsterminal, blev erstattet af en murstensbygning.

Der blev i hast etableret midlertidige overnatningssteder i telte og nødtørftigt ombyggede Rana-paladser. Vandforsyningen gav problemer, ikke mindst det varme vand, og til de udenlandske gæster blev der importeret 30 komplette badeværelser med træfyrede vandvarmere - alt blev fløjet til Nepal. Problemerne var langt fra løst, da gæsterne ankom. Enkelte steder var det simpelthen nødvendigt at ansætte nepalesere til at danne kæde med vandspande for at frembringe en illusion om rindende vand.

Det var planen at importere de fleste madvarer fra Indien. Boris havde charteret tre fly, der i tre dage fløj mellem Kathmandu og Patna i Indien. Michel Peissel beskriver operationen som "*...an equally bizarre airlift as the cargo*

included six thousand live chickens, one thousand guinea fowl, two thousand ducks, five hundred turkeys and one hundred geese. Along with them came a ton and a half of dead - in fact a little too dead - fish, two tons of vegetables and - perhaps strangest of all - a couple of tons of ice! Apart from the eternal snows, there was no ice plant in Nepal".

Alt gik ikke helt efter planen. Flyene var et par dage forsinket, alt imens de levende fjerkræ stod og stegte i Patna's solskin, så halvdelen var døde ved ankomsten til Kathmandu. At fisken måtte kasseres var en streg i regningen, for *becti*-fisken var en af Boris' specialiteter, der var planlagt som en hovedingrediens ved kroningsbanketten. Isen var også svundet lidt ind i ventetiden. Kathmandu-Dalen leverede, hvad der manglede, suppleret med helstegte bjørne og kronvildt fra de nepalesiske vildtreservater.

Overraskelserne fortsatte i takt med gæsternes ankomst, hvor de inviterede 112 officielle gæster viste sig at udgøre 190. Dertil kom et tilsvarende antal repræsentanter fra den internationale presse.

Det hele lykkedes alligevel, endog Boris' forehavende med at erstatte den delikate - men rådne - *becti*-fiskeriet med dåselaks, placeret i en form, der lignede den originale store fisk fra Den Bengalske Havbugt, godt garneret med rejer og hummer-mayonaise. "Bedrageriet" forblev uopdaget, og Boris blev endog gratuleret med *becti*-fiskens delikate smag.

Kroningen blev en overdådig og farvestrålende fest, ikke blot for de udenlandske gæster, men også for den lokale befolkning. Regningen for festen blev dyr, men set i historiens bakspejl udgjorde den en succesrig indledning til den efterfølgende udviklingsproces. Landets åbenhed over for omverdenen var nu cementeret. Nepal's størrelse og nepalesernes venlige og gæstfrie fremtræden blev med ét slag spredt kloden rundt. Og selv om én person ikke udgør en fest, så var festen blevet en anden uden Boris.

Dronning Elizabeth's besøg i 1961

Gennem 50'erne var det blevet tydeligere, at der skulle skaffes flere økonomiske midler udefra, hvis der skulle sættes skub i en økonomisk udviklingsproces. Den hidtidige velvilje fra de udviklede lande, var der behov for at udbygge. Ikke mindst efter at et kortvarigt forsøg med parlamentarisk demokrati i 1959-60 var blevet kvalt af kongen og de gamle magtgrupper.

Nepals økonomi var fortsat kontrolleret af en lille snæver elite med Rana-familien i centrum, mens bøndernes forhold kun var forbedret i ubetydeligt omfang. Kong Mahendra's invitation af Dronning Elizabeth skal ses som led i bestræbelserne på at gøre omverdenen opmærksom på Nepals eksistens og undgå et opgør om den politiske magt i landet. Derfor skulle dronningen have en velkomst, der overgik, hvad hendes hjemland var i stand til.

Boris fik atter et stort ansvar. Under en ti-dages indkøbstur til Hong Kong blev der indkøbt 48 tons udstyr, der med nød og næppe nåede til Kathmandu tre dage før dronningens ankomst. Forinden havde Boris måttet anvende alle sine overtalelsesevner for at sikre, at fragtskibet nåede frem til Calcutta, hvor godset straks blev losset og transporteret videre. Alt imens dette foregik, blev vejnettet udbygget, bygninger nedrevet eller istandsat, templet malet o.s.v.

Besøgets mest spektakulære højdepunkt var en genoplivning af safari-traditionen med en kongelig safari i Chitwan. I det fortsat malariahærgede jungleområde blev et stort område ryddet, og der blev anlagt en flyveplads og en overdådig telthby - forsynet med badeværelser etc.

Safarien foregik på elefantryk, og der var til lejligheden

fremskaffet 376 elefanter, mange farvestrålende dekoreret. Omvandrende bar-elfanter forsynede gæsterne med kolde drinks og snacks under jagten. Safari-initiativet medførte en stærk kritik hos den britiske presse, og om det skyldtes kritikken eller andre årsager er uvist, men Prins Phillip mødte til nepalesernes store fortrydelse op til safarierne med en forbindelse på "aftrækkerfin geren".

Kong Mahendra ønskede at manifestere, at også et økonomisk tilbagestående land som Nepal havde kvaliteter, de gerne ville vise frem. Den senere udvikling viste, at Kong Mahendra opnåede den omtale af landet han ønskede. Bistanden til Nepal tiltog gradvis op gennem 60'erne, ofte endog i et omfang, der var større end det rent faktisk var muligt at udnytte.

Margrethe og Henrik i Nepal

Den 1. februar 1969 vadede Dannebrog side om side med Nepals særprægede dobbeltviplede flag i Kathmandus lufthavn. Den røde løber var parat, og mens soldater i farverige uniformer rettede sig ind på geled, afstemte musikkorpset sine instrumenter. Også en lille dansk gruppe var parat: Mette Rolff, Inger sammen med sin Boris samt Mama Scott, Inger's mor.

Det med spænding imødesete THAI-fly ankom planmæssigt, og det daværende tronfølgerpar Prinsesse Margrethe og Prins Henrik, trådte ud til en hjertelig velkomst. De fik overrakt blomsterkrans af fem piger i nationaldragter og blev budt velkommen af deres vært, daværende kronprins Birendra, hvorefter der blev tid til at hilse på den danske velkomstkomite.

Besøget, der strakte sig over en uge, omfattede ikke blot Kathmandu-Dalens seværdigheder. Der var også inkluderet en tur til Pokhara, hvor Nepals kongepar opholdt sig, samt til Lumbini, Buddha's fødested tæt ved grænsen til Indien, hvor der var planer om at etablere et turist- og pilgrimscenter. Disse ture foregik med fly med en afstikker langs Himalaya. Vejnettet var fortsat mangelfuldt, kun omkring 400 km var asfalteret, og der var fortsat ingen vej til Pokhara. Ejler Alkjær, formand for det netop stiftede Dansk-Nepalesisk Selskab, filosoferede over hjulets ringe udbredelse med bemærkningen, "...*det eneste hjul, der anvendes er bedehjulet*". I mange lokalsamfund var det første hjul, befolkningen så, hjulet på et fly, efterfulgt af forskellige former for køretøjer, bl.a. oksekærren, og til sidst cyklen!

Overalt hvor de danske gæster viste sig, blev de mødt med dannebrogflag og fulgt med stor opmærksomhed. Der blev lagt mærke til Margrethe's historiske og arkæologiske interesse, mens hun til gengæld var imponeret over nepalesernes viden om landets historie. Det sidstnævnte forhold kan mange Nepal-turister sikkert nikke genkende til. Et bud på en forklaring er den rige fortælle-tradition i Nepal, som man i øvrigt finder magen til i mange såkaldt under-udviklede lande. Analfabetisme behøver absolut ikke indebære uvidenhed, men ofte en langt rigere fortælle-tradition end hos os.

En af rejsens sidste aftener blev udnyttet til at udbygge relationerne mellem de to lande. På Ejler Alkjærs initiativ blev Nepal-Denmark Society stiftet under en ceremoni i Kumari Chowk med ingeniør Kula Ratna Tuladhar som formand, og med den levende gudinde som interesseret tilskuer holdt Prinsesse Margrethe åbningstalen.

Formålet med rejsen var ikke at tilgodese Nepals generelle udviklingsmæssige problemer. Den skulle fortrinsvis støtte turismens udvikling i Nepal og var nøje tilpasset udviklingen inden for SAS's daværende datterselskab THAI International Airways, der et par måneder forinden havde startet ruteflyvninger mellem Bangkok og Kathmandu. THAI fik stor succes med den nye rute, der var den første regulære flyforbindelse til Kathmandu med jettfly. Allerede i løbet af 1969 steg antallet af

turister med 43% i forhold til året før, hvoraf den væsentligste del blev fløjet ind af THAI.

Den sociale og økonomiske situation i slutningen af 60'erne

Op gennem 60'erne skete der en markant vækst i turistindustrien i takt med den generelle udvikling. Turiststrømmen blev næsten ti-doblet fra 4.637 i 1960 til 45.970 i 1970. I 1964 var der blandt de ialt 9.526 turister 127 danskere. Det svarer til omkring 1% af turiststrømmen, og vores danske bidrag har stort set ligget på dette niveau lige siden.

Hotelkapaciteten blev øget i takt med tilstrømningen af turister, specielt de billige hoteller for rygsæk-turister, men også egentlige turisthoteller skød nu op, skønt deres kapacitet fortsat ikke var overvældende.

I 1965 arrangerede Mountain Travel den første trekkingtur til Mount Everest-regionen og indledte en ny epoke i Nepals turist-historie. Samme år ankom de første gæster til det netop færdigbyggede Tiger Tops Hotel i Chitwan's Nationalpark. Dengang havde hotellet blot en enkelt værelsesfløj på pæ med fire værelser. I takt med succes'en voksede antallet af værelser og tilknyttede aktiviteter: først en teltlejr på en nærliggende ø og senere Tharu Camp i en nærliggende Tharu landsby, opbygget i overensstemmelse med den etniske gruppe Tharu'ernes traditioner. Den senere formand for Dansk-Nepalesisk Selskab, fotografen og skribenten Mette Rolff, der var gift med Tiger Top's direktør John Coapman, stod i øvrigt for indretning af værelserne i Tiger Tops og tilføjede dermed junglemiljøet lidt dansk atmosfære. Disse initiativer var blandt de første til at sprede turismen ud over Nepal. Mens trekking aktiviteterne siden da har haft stor succes, og gjort det nødvendigt at åbne stadig flere trekking ruter, har det været langt sværere at etablere egentlige turist-områder udover de traditionelle i Kathmandu, Pokhara og Chitwan.

Befolkningens levevilkår var stort set uændrede gennem 50'erne og 60'erne. Mest positivt var en jordreform i 1964, der gradvis ophævede hoveri-arbejde blandt småbønder og jordløse. Samtidig havde en massiv kampagne mod malaria gjort det muligt at intensivere opdyrkning af jord i Terai. Det bevirkede at stadig flere flyttede fra de tæt befolkede bakke-områder i Middle Hills til Terai, en tendens, der stadig fortsat ter.

Uddannelsesmæssigt var Nepal også langsomt på vej fremad. I 1956 blev det anslået at kun 2% af befolkningen kunne læse og skrive. Antallet af skoler voksede gradvist og i slutningen af 60'erne kunne omkring 12% af befolkningen læse og skrive. Idag er det omkring 35%.

Transportforholdene var langt fra tilstrækkelige. Antallet af biler voksede med langt større hast end vejnettet. I begyndelsen af 50'erne var der kun godt et dusin biler i Kathmandu-Dalen, der alle var båret op over bakkerne til Kathmandu. Efter at landets første asfalterede hovedvej fra Indien til Kathmandu var færdigbygget i 1956, voksede antallet af motorkøjer drastisk. Der kom gradvis flere udenlandske varer på hylderne, og selv dansk Dandy-tyggegummi kunne fås hos de handlende i Kathmandu i 1968.

Efter at de to veje til Pokhara blev bygget i 70'erne (fra henholdsvis Indien og Kathmandu) skete der en voldsom spredning af turismen hertil. Specielt fandt Kathmandu's "hippi-miljø" en aflastning i Pokhara's hastigt opvoksende småhoteller og restaurant-miljø langs Phewa søen. De langsomt voksende trekking-aktiviteter, fik et kraftigt opsving efter åbning af trekking ruter i Pokhara-området. Khumbu, der hidtil havde været det primære trekking-mål, blev aflastet og gradvis overgået af Pokhara-området, som med de nye vejforbindelser var langt mere tilgængeligt.

80'ernes udviklingsplaner opstillede mål på 290.000 turister i 1989. Hvis der ikke var opstået en handelskonflikt med Indien, var målet sandsynligvis nået. Derimod er det tvivlsomt om målet på 750.000 turister ved årtusindskiftet kan nås, ligesom det også er yderst diskutabelt om det er ønskeligt ud fra andet end rent økonomiske betragtninger. Specielt fordi turiststrømmen må forventes at være baseret på samme højsæsoner som hidtil. Lykkes det derimod at sprede turismen over andre sæsoner, og sprede den til nye turist-resort-områder, så den eksisterende turistkapacitet kan udnyttes bedre, kan der dog åbne sig nye økonomiske potentialer.

Turismens økonomi

Turist-indtægterne udgør den næstvigtigste kilde til fremmed valuta kun overgået af eksporten. Af de godt 300.000 turister, der besøgte Nepal i 1992 var mere end en trediedel fra Vesteuropa, deriblandt omkring 3.000 danskere. Skønt en betydelig - og voksende - del af turisterne kommer fra Indien, betragtes turiststrømmen fra Vesten generelt som den mest betydningsfulde i økonomisk henseende, skønt det næppe er helt korrekt. Kun en trediedel af turisterne opholder sig mere end en uge i Nepal. Det indikerer, at Nepal for mange fortsat udgør en udflugt på en rejse til Indien. Den nuværende turist-politik støtter derfor initiativer, der kan gøre Nepal til et selvstændigt rejsemål og forlænge turisternes ophold i Nepal.

Organiserede turistrejser tog deres spæde begyndelse i 70'erne, hvor et besøg i Nepal først og fremmest indgik som et pakke-arrangement i tilknytning til rejser til Indien. Disse blev arrangeret og tilrettelagt i samarbejde med store indiske rejsearrangører. Det resulterede i at Nepal's økonomiske afhængighed i forhold til Indien også udstrakte sig til turistområdet. Med den gradvise udvikling af transportstrukturen i Nepal samt en administrativ udbygning af turist-organisationer er der løbende foregået en opbygning af en turistindustri under stadig større nepalesisk kontrol.

Efter et stærk og stabil vækst i turiststrømmen gennem 70'erne var der en stagnation i første halvdel af 80'erne, men fra midten af 80'erne har der atter været en stabil vækst. De begrænsninger, der idag hæmmer turismen, kommer ikke fra turistsektoren selv. De skyldes konsekvenserne af en ukontrolleret økonomisk udvikling. Først og fremmest i form af den nævnte meget foruroligende vand- og luftforurening i Kathmandu-Dalen, som det er uhyre vanskeligt at bekæmpe.

Det direkte økonomiske udbytte af turistindustrien er det kompliceret at kortlægge præcist. Hver turist lægger i gennemsnit mere end 350 US\$ under sit besøg, hvilket svarer det til ca. det dobbelte af en nepalesisk årsindkomst (nationalindkomsten var på omkring 180 US\$ pr. indbygger i 1991). Der er ingen tvivl om at turismen, med omkring 300.000 turister årligt, har en meget stor effekt på beskæftigelsen. Den økonomiske effekt mindskes dog ved at dele af indtægterne anvendes til import, ikke fordi de importerede varer for den enkelte turist er luksusvarer, de produceres blot ikke i Nepal.

En forskningsrapport har vurderet, at i midten af 80'erne gik ca. en trediedel af lav-budget turisternes forbrug til importerede varer, mens den moderne turistsektor er langt mere importafhængig. Den nepalesiske nationalbank anslår, at importen idag udgør 68% af de samlede turist-indtægter, hvilket kun efterlader 32% til den lokale økonomi.

Blandt turismens positive effekter vil jeg især fremhæve boom'et inden for tæppeindustrien. De tilknyttede miljøproblemer og den store anvendelse af børnearbejde udgør et par meget uheldige konsekvenser, som det ikke er tilstrækkeligt at bortforklare som et udslag af den voldsomme og hidtil ukontrollable vækst. Specielt udgør det store omfang børne-

arbejde og det voksende antal gadebørn et ikke hidtil kendt problem i Nepal, der antyder voksende sociale problemer.

Turismens miljøpåvirkning

De dominerende diskussioner om Nepals fremtidige udvikling knytter sig i stigende grad til miljøproblemerne. De eksisterende dyrkningsmetoder og små landbrugsstørrelser bevirker, at presset på naturressourcerne er meget stort. Også skovarealerne er under hårdt pres. Ikke sådan at forstå, at skoven er ved at forsvinde. Der er masser af skov, blot ikke der hvor befolkningen bor. Kravene om en mere moderne energiforsyning vokser, men brænde dominerer fortsat og erstattes kun langsomt med olieprodukter og elektricitet.

Nepal har fra begyndelsen af 70'erne udøvet en voldsom tiltrækning på trekkere og bjergbestigere. De store bjergbestigningsekspeditioner startede allerede i 50'erne, men deres omfang er senere tiltaget voldsomt. Mens der tidligere kun blev givet tilladelse til en enkelt Mount Everest ekspedition pr. sæson, er denne politik fraveget i et omfang, så der ofte har været op mod en snes ekspeditioner på bjerget samti dig. På en enkelt forårsdag i år nåede 38 personer toppen.

Regeringens krav om at ekspeditioner og trekkinggrupper selv skal medbringe føde og energi til eget behov samt selv medtage deres affald, har afgjort mindsket miljøproblemerne - når det ellers overholdes.

Etablering af nationalparker har været en anden succesrige foranstaltning. At et område defineres som nationalpark, svarer stort set til det vi i Danmark betegner som fredning. Det er områder af høj bevaringsværdighed af geologisk, biologisk, geografisk, kulturel og rekreativ karakter. Områderne er ofte tyndt befolkede samt økologisk sårbare, og langt den overvejende del af de besøgende er udlændinge. Ialt er 14 områder underlagt fredningsbestemmelser som nationalpark, vildtreservat eller lignende. Tilsammen udgør disse områder omkring 10% af Nepals samlede areal, og de forventes udbygget til at omfatte alle økologisk sårbare trekking-områder.

Det fremhæves ofte, at trekking-turisme bringer jobs helt ud i de små landsbyer. Det er selvfølgelig også korrekt, men undersøgelser har vist, at manglen på lokale uddannelses- og træningsfaciliteter har bevirket, at kun få lokale beboere kan konkurrere med uddannede tilflyttere fra byområderne om jobbene inden for turistindustrien. Lokalbefolkningen - specielt den økonomisk dårligst stillede del - må ofte tage til takke med stærkt arbejdskrævende jobs. Hvis lokal træning og uddannelse forbedres, vil lokale igangsættere lettere kunne inddrages. Derved vil den lokale befolkning kunne sikres en større andel af udbyttet fra lokale turistaktiviteter.

Landets mange landsbysamfund baseret på selvforsyning er sårbare over for den påvirkning der følger med væksten i turismen. På grund af de enkelte lokalsamfunds forskellige forudsætninger påvirkes de tilsvarende forskelligt. Der er på den ene side ingen tvivl om at mange lokalsamfund trods alt har fået et vist økonomisk input. På den anden side er der i en lang række tilfælde alligevel sket en gradvis opløsning af de lokale samfund i takt med den massive påvirkning fra den pengeøkonomi, der knytter sig til turismen.

Turismens pris er stor for såvel de involverede lokalsamfund som for naturen. Uanset den pris vi som turister betaler, giver den os ingen garanti for at være tilstrækkelig til at opveje de samlede konsekvenser af vor påvirkning.

Vær derfor som turist ærbødig over for såvel den natur du betræder, som det samfund du invaderer.

(Artiklen har med mindre korrektioner været bragt i: "Dansk-Nepalesisk Selskab, 1969-94, Festskrift", Kbh. 1994, s.43-56)